

вистачило для кредитування навчання протягом одного року приблизно 1 тисячі студентів, тобто близько 1/300 частки студентів, прийнятих до вищих навчальних закладів на умовах контрактної оплати навчання. Цього недостатньо, щоб зробити доступнішою вищу освіту. Тому українська держава, за зразком австралійської, повинна надавати абітурієнтам більш доступні державні студентські позики, субсидії, гранти, що впливатиме на збільшення доступу до вищої освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Шевальє Т., Ейшер Ж.-К. Фінансування вищої освіти: десять років змін // Вища школа. – 2005. – № 2. – С. 85–94.
2. Андрущенко В. Економіка освіти ринково спрямованого суспільства // Вища освіта України. – 2002. – № 11. – С. 10–15.
3. Майбуров І. Фінансування вищої освіти: „національні особливості” // Вища школа. – 2005. – № 3. – С. 59–66.
4. Міщенко В., Науменкова С. Особливості функціонування вищої школи України в ринкових умовах: вища школа України між минулим і майбутнім // Вища школа. – 2001. – № 1. – С. 6–17.
5. Каленок І. Проблеми і механізми фінансового регулювання освіти в сучасних умовах // Вища школа. – 2002. – № 4–5. – С. 82–90.
6. Альтбах Филип Г. Знание и образование как международный товар: крушение идеи общественного блага // Alma mater. – 2002. – № 7. – С. 40–44.
7. Ніколенко Ю., Жукова Ю. Фінансування вищої освіти в Україні: напрями і тенденції // Вища освіта України. – 2002. – № 2. – С. 31–37.
8. Степаненко С. Система вищої освіти у США: фінансування і технології // Вища школа. – 2001. – № 6. – С. 71–86.
9. Higher Education Support Act 2003 receives the Royal Assent 19 December 2003.
10. Guidelines For Commonwealth Grant Scheme // www.dest.gov.au/NR/rdonlyres/A416F9A0-C0A9-4A2E-9AD0-31635DD85593/16837/cgs_guide.pdf.
11. Finance 2005 Financial Reports of Higher Education Providers October 2006 // www.dest.gov.au/NR/rdonlyres/0691B27A-6217-42BC-AAD4-BBE8E4BC0DEB/14101/Finance_2005.pdf.
12. Longman Dictionary of Contemporary English / (director Della Summers) – New edition, 2006. – 1950 p.

УДК 371.21.017.4-053.67

О.М. Лучко

Охтирська загальноосвітня школа I-III ступенів № 8

Охтирської міської ради Сумської області

ДІАГНОСТИКА ВПЛИВУ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ НА РІВЕНЬ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ СТАРШОЇ

ЛАНКИ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

У статті подано експериментальне дослідження, у процесі якого розкрито особливості впливу громадянської компетентності на рівень навчальних досягнень учнів старшої ланки загальноосвітнього навчального закладу.

This article deals with the experiment of investigation providing which the peculiarities of influence of civil competention upon the educational level of junior pupils of educational institutions are performed

Незаперечним є той факт, що прогресивний поступ будь-якої країни супроводжується постійними змінами в суспільно-політичній, економічній сферах, зокрема й у сфері освіти. Проявом змін у соціальній сфері життя є переорієнтація освітньої системи на формування в молоді компетентностей, на надання якісних освітніх послуг. Нині суспільство ставить дедалі вищі вимоги до якості освітніх послуг, що надають навчальні заклади: «Якість освітніх послуг є національним пріоритетом і передумовою національної безпеки держави, додержанням міжнародних норм і вимог законодавства України щодо реалізації права громадян на освіту» [7].

Так виникає необхідність у розгляді поняття «якість освіти». Якість освіти – це «педагогічна категорія, що характеризує ступінь відповідності стану системи освіти та результативності процесу освіти державному замовленню, рівень освіченості та вихованості підростаючого покоління. На сучасному етапі вона – це одна з найвагоміших цілей процесу модернізації системи загальної середньої освіти» [10, 7]. Безумовно, до складових якості освіти входять рівень освітнього середовища, рівень підготовки та компетентності педагогічних працівників, рівень компетентності управління, але на перше місце слід поставити якість результатів освітнього процесу, особливий акцент зробивши на рівень вихованості учнів і рівень їхніх навчальних досягнень. Існує думка, що виховання може супроводжувати, просувати та випереджати розвиток особистості, відіграючи при цьому провідну роль: «Метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства; формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору» [1]. Разом із цим постановка та реалізація виховних завдань здійснюється в органічній єдності з освітньою метою: «Освіта й виховання є найважливішими компонентами культури, яка розвивається шляхом успадкування духовних надбань народу, досягнення високої культури міжнаціональних відносин, формування в учнів особистісних рис громадян української держави» [7,9]. Визначення рівня

навчальних досягнень є особливо важливим з огляду на те, що навчальна діяльність у кінцевому підсумку повинна сформулювати в людині загальну компетентність, що належить до складних умінь і якостей особистості. Нині Міністерством освіти і науки України спільно з Інститутом педагогіки АПН України виокремлено початковий (1 – 3 бали), середній (4 – 6 балів), достатній (7 – 9 балів), високий (10 – 12 балів) рівні навчальних досягнень учнів. Така чотирирівнева дванадцятибальна система оцінювання визнає домінантою саме досягнення, а не невдачі учнів та забезпечує визначення навіть щонайменшого поступу в опануванні навчальним матеріалом.

Метою статті є розкриття особливостей впливу громадянської компетентності на рівень навчальних досягнень учнів старшої ланки загальноосвітнього навчального закладу.

Незважаючи на досконалість критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів, є всі підстави стверджувати, що найчастіше перевірку виконання учнями вимог програм здійснюють із метою забезпечення приблизно однакового рівня засвоєння основного матеріалу. Поділяючи думку З. Рябової, можемо з упевненістю сказати, що це суперечить меті діяльності загальноосвітнього навчального закладу: «відстежувати розвиток дитини, її мотивації до навчання, щоб у подальшому житті вона не втратила прагнення до пізнання» [10, 33]. В умовах істотних змін стає очевидним, що констатуючий і контрольний підходи до визначення рівня навчальних досягнень учнів не відповідають завданням сучасної освіти. На разі постає необхідність активного застосування діагностичного підходу до визначення рівня навчальних досягнень учнів загальноосвітніх навчальних закладів. Це викликане, передусім, тим, що складовими педагогічної діагностики є не лише контроль або констатація наслідків навчально-пізнавальної діяльності учнів без пояснення їхнього походження; її основні завдання – з'ясування обставин і умов, у яких відбувається процес навчання та виховання; створення чіткого уявлення про ті причини, що стоять на заваді досягненню конкретних результатів; виявлення динаміки, аналіз тенденцій, прогнозування подальшого розвитку результатів навчальної діяльності.

Таким чином, застосування діагностичного підходу є **актуальним** і вкрай необхідним, оскільки саме діагностика рівня навчальних досягнень учнів, сформованості їхньої компетентності дозволяє контролювати наявність в учнів знань і здатність застосовувати їх на практиці.

Сучасні вчені зазначають, що проблемі діагностування рівня навчальних умінь, знань і навичок приділяють не виправдано мало уваги. Однак проведений

нами **аналіз джерельної бази** дає можливість констатувати, що на сьогодні вже накопичено певний досвід щодо розв'язання проблеми застосування педагогічної діагностики різного спрямування. Так, В. Симонов розробив діагностику рівня вимог учителя до навчальних досягнень і рівня навченості учнів, а Г. Єльнікова адаптувала її до практики. З. Рябова створила кваліметричний зразок (факторно-критеріальну модель) для діагностики навчальної діяльності учнів, у якій параметрами виступають складові навчальної діяльності, факторами – зміст кожного з них, критеріями – показники їхнього прояву. І. Кожем'якіна під час діагностування компетентності учнів застосовувала технологію рівневої диференціації, в основі якої лежить теорія рівнів навченості, що базується на умовному розмежуванні процесу пізнання на етапі – від розрізнення до осмислення. Н. Бухлова розробила діагностичні методики для визначення самоосвітньої компетентності учнів. Н. Лусканова створила діагностичні методики для оцінювання навчальної мотивації учнів. Тести для визначення рівня пізнавального розвитку учнів розробили Л. Тихомирова й А. Басов. Л. Балабкіна почала застосовувати комплекс власних анкет для діагностики ставлення учнів різних вікових груп до навчання. В. Лазарєв запропонував зразки методик для здійснення проблемно-орієнтованого аналізу умов розвитку навчального закладу: діагностування формування якостей випускника, діагностування мотиваційного середовища в колективі. Н. Журін та Є. Ільїн розробили діагностичну методику для виявлення ступеня задоволеності вчителів своєю професією та роботою. Б. Бас створив тести для діагностики спрямованості векторів особистості.

Аналіз наукової та спеціальної літератури свідчить, що у педагогічній науці та практиці вже визначилися певні підходи до діагностики рівня навчальних досягнень учнів. Зауважимо, що жоден з авторів не відкидає твердження про те, що навчання й виховання особистості – взаємопов'язані та взаємозумовлені процеси. Однак виникає **протиріччя**: аналізуючи сучасний стан освіти, не можна не помітити, що питання діагностики впливу виховання на рівень навчальних досягнень учнів не достатньо розроблене. Актуальність проблеми в умовах реформування освіти, потреби практики обумовили необхідність застосування діагностичних підходів для дослідження впливу виховання, зокрема, громадянської компетентності учнів як головної складової сучасної особистості, на рівень навчальних досягнень школярів загальноосвітнього навчального закладу.

Експериментальною базою нашого дослідження стали загальноосвітні

школи № 5, 8, 11 м. Охтирки. Останні два роки педагогічні колективи працювали над упровадженням системи громадянського виховання в навчальних закладах, метою якої є плекання свідомого, компетентного та відповідального громадянина як соціально та політично активної особистості, повноправного члена громадянського суспільства. Система громадянського виховання у зазначених вище школах реалізовувалася нами в кількох напрямках: упровадження програм із громадянського виховання, практична діяльність громадянської спрямованості, курси з громадянознавства та наскрізний підхід (громадянська спрямованість) у викладанні всіх предметів державного та шкільного компонента.

Діагностичну діяльність ми побудували так, що постійно в центрі уваги перебувало питання поглиблення громадянського характеру навчально-виховного процесу, забезпечення вільного розвитку особистості. Діагностика рівня навчальних досягнень, зокрема й визначення рівня сформованості громадянської компетентності учнів, здійснювалася шляхом суб'єктивного входження учителя у формуючу сутність учнів.

Для визначення сформованості громадянської компетентності та її впливу на рівень навчальних досягнень учнів старшої ланки було проведено діагностування за методикою завідувача кафедри педагогіки і психології КРІПК і ПКО автономної республіки Крим Л. Баженової. Дослідження здійснювалося нами протягом двох років; було залучено 147 учнів 10 – 11-х класів зазначених вище загальноосвітніх навчальних закладів.

Було визначено чотири етапи діагностики: початковий, поточний (складається з двох етапів), узагальнюючий і контрольний. Повнота й об'єктивність інформації під час початкової діагностики максимально наблизила планування навчальних і виховних завдань до реальних потреб учнів і відповідала їхньому оптимальному розвитку. Поточну діагностику було проведено на етапі становлення системи, її результати допомагали нам швидко, точно й з мінімумом помилок коригувати свою роботу й удосконалювати її. Таким чином, поточна діагностика виконувала роль експрес-інформації та допомагала прийняти швидке рішення відносно вдосконалення педагогічної діяльності. Узагальнюючу діагностику ми провели наприкінці першого року впровадження системи громадянського виховання. Дані зіставили з вихідними показниками, а різниця між початковим та остаточним результатом визначала ефективність навчально-виховного процесу. Отримані дані ми використали для корекції педагогічного впливу протягом наступного навчального року, у кінці якого отримали показники контрольного етапу діагностики.

Усі етапи діагностування включали в себе 26 параметрів: схильність до державних інтересів; суспільну ініціативність; гуманістичність; етнічність; державний патріотизм; громадянську відповідальність; громадянську дисципліну; схильність до загальнолюдських цінностей; національну гордість; готовність захищати Батьківщину військовими засобами; терпимість до представників інших етносів; турботу про державну мову, підвищення її престижу; турботу про природу; інтерес до громадських обрядів; повагу до національних традицій; усвідомлення права; оптимізм стосовно держави; почуття місцевого патріотизму; відданість українській справі державотворення; громадянську активність; громадянську вірність; філантропічність; політичну волю.

Варто зазначити, що нами було вирішено дослідити вплив сформованості громадянської компетентності (за обраним показниками) на рівень навчальних досягнень із предметів, що мають наскрізну громадянську спрямованість. У результаті досліджень установили, що за показником «Турбота про мову, підвищення її престижу» 58% учнів на початковому етапі діагностики мали високий, 26% – середній, 16% – низький рівень сформованості громадянської компетентності. На першому етапі поточного діагностування рівень покращився незначно: високий рівень збільшився на 2%, середній мав ті ж показники, низький зменшився на 2%; на другому етапі поточного діагностування ми прослідкували значне підвищення, що тривало до узагальнюючого етапу: показники середнього та низького рівнів сформованості зменшилися відповідно на 4% та 8%, показник високого рівня підвищився на 12%. Стабільність рівня громадянської компетентності між узагальнюючим та контрольними етапами (високий рівень – 72%, середній – 22%, низький 6%) свідчить про належний стан сформованості показника «Турбота про мову, підвищення її престижу» (див. табл. 1).

Таблиця 1

Зміна сформованості громадянської компетентності за показником «Турбота про мову, підвищення її престижу»

Рівень сформованості (%)	Етапи діагностування				
	I етап	II етап	III етап	IV етап	V етап
Високий	58	60	69	72	72
Середній	26	26	24	22	22
Низький	16	14	7	6	6

Діагностика рівня навчальних досягнень з української мови показала, що динаміка його розвитку проходила паралельно з розвитком громадянської

компетентності за вказаним вище показником. Тобто, якщо між початковим і першим етапом поточної діагностики рівень досягнень підвищився мінімально (із 6,1 до 6,3 бала), то другий етап поточної й узагальнюючої діагностики свідчить про зростання рівня навчальних досягнень від середнього до достатнього (із 6,3 до 7,1 бала). Стабільність показника між узагальнюючим і контрольним етапами (7,1 бала) демонструє належний рівень сформованості знань, умінь і навичок із предмета (див. рис.1).

Рис.1

Варто також зазначити, що у процесі дослідження ми встановили вплив сформованості громадянської компетентності за показником «Відданість українській справі державотворення» на рівень навчальних досягнень учнів з історії України (див. табл. 2, рис. 2).

У результаті досліджень установили, що за показником «Відданість українській справі державотворення» 52% учнів на початковому етапі діагностики мали високий рівень, 32% – середній, 16% – низький рівень сформованості громадянської компетентності. На першому етапі поточного діагностування рівень покращився незначно: високий рівень збільшився на 3%, середній і низький зменшилися відповідно на 1% і 2%; на другому етапі поточного діагностування ми прослідкували значне підвищення, що тривало до узагальнюючого етапу: показники середнього та низького рівнів сформованості зменшилися відповідно на 3% та 12%, показник високого рівня підвищився на 15%.

Таблиця 2

Зміна сформованості громадянської компетентності за показником «Відданість українській справі державотворення»

Рівень сформованості	Етапи діагностування
----------------------	----------------------

(%)	I етап	II етап	III етап	IV етап	V етап
Високий	52	55	63	70	70
Середній	32	31	30	28	28
Низький	16	14	7	2	2

Стабільність рівня громадянської компетентності між узагальнюючим і контрольним етапами (високий рівень – 70%, середній – 28%, низький 2%) свідчить про належний стан сформованості показника «Відданість українській справі державотворення».

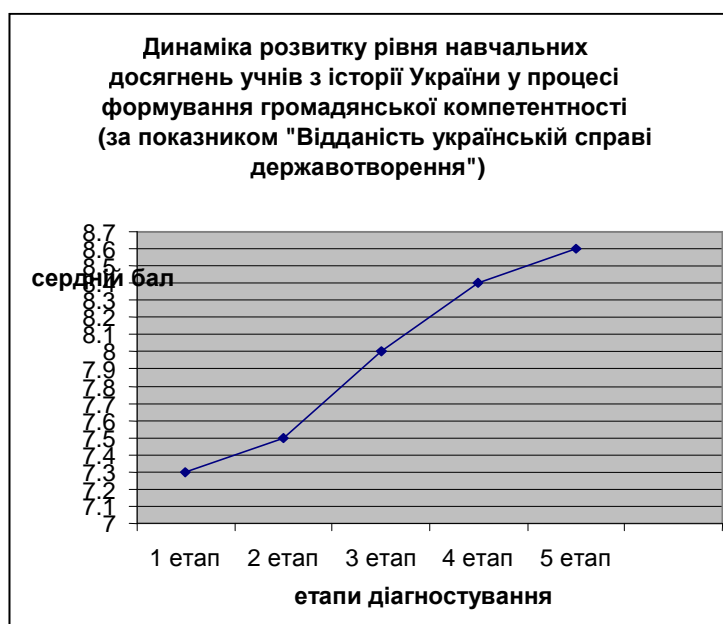

Рисунок 2

Під час діагностики рівня навчальних досягнень з історії України ми встановили, що динаміка його розвитку проходила паралельно з розвитком громадянської компетентності за вказаним вище показником. Тобто, якщо між початковим і першим етапом поточної діагностики рівень досягнень підвищився мінімально (із 7,3 до 7,5 бала), то другий етап поточної та узагальнюючий етапи діагностики свідчили про зростання рівня навчальних досягнень (із 7,5 до 8,4 бала). Незначне підвищення рівня навчальних досягнень між узагальнюючим і контрольним етапами (до 8,6 бала) демонструє належний рівень сформованості знань, умінь і навичок з предмета. Не дивлячись на те, що достатній рівень навчальних досягнень учнів з історії не переріс у якісно новий високий рівень, маємо всі підстави констатувати тенденцію поступового зростання рівня знань, умінь і навичок з предмета.

У результаті проведеного експериментального діагностичного дослідження можемо зробити **висновок**:

- громадянська компетентність впливає на рівень навчальних досягнень учнів старшої ланки загальноосвітнього навчального закладу;

- особливістю впливу є те, що на одних і тих самих етапах діагностики сформованість громадянської компетентності та рівень навчальних досягнень учнів старшої школи виявляють спільну тенденцію: із підвищенням показника сформованості громадянської компетентності за обраними показниками підвищується рівень навчальних досягнень з предметів наскрізного громадянського спрямування;

- оптимізація процесу формування громадянської компетентності учнів старшої ланки загальноосвітнього навчального закладу сприяє підвищенню рівня їхніх навчальних досягнень.

У статті подано представлений лише окремий аспект і результати діагностики рівня навчальних досягнень учнів під впливом громадянської компетентності. Аналіз проблеми свідчить про необхідність дослідження в перспективі інших аспектів цього питання, зокрема, впливу різних видів компетентності на рівень навчальних досягнень учнів старшої ланки загальноосвітнього навчального закладу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про освіту». – К, 1996.
2. Бухлова Н. Діагностика і формування самоосвітньої компетентності учнів. – К.: Вид. дім «Шкіл. світ», 2006. – 128 с.
3. Державний стандарт базової й повної середньої освіти // Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України. – 2004. – № 1-2.
4. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти // Освіта України. – 2001. – № 6. – С. 3-16.
5. Лукіна Т. Оцінювання як інструмент управління якістю загальної середньої освіти. – К.: Вид. дім «Шкільний світ», 2006. – 128 с.
6. Мартиненко С. Як формувати творчу особистість учня // Відкритий урок: розробки, технології, досвід. – 2006. – № 23 – 24.
7. Національна доктрина розвитку освіти у XXI столітті. – К.: Вид. дім «Шкілтурбq світ», 2001.
8. Островерхова Н. Критерії оцінювання якості педагогічної майстерності вчителя // Завуч. – 2006. – № 10. – С. 8 – 12.
9. Подласый И.П. Педагогика. Новый курс: Учебник для студ. пед. вузов: В 2 кн. – М.: ВЛАДОС, 1999. – Кн. 2: Процесс воспитания. – 256 с.
10. Рябова З. Забезпечення якості надання освітніх послуг на рівні загальноосвітнього навчального закладу // Практика управління закладом освіти. – 2007. – № 9. – С. 7-13.